

HISWA
VERENIGING

HISWA Conjunctuurenquête

4^e kwartaal 2018

Amsterdam, 26 maart 2018
Jeroen van den Heuvel
Sjoerd van Tilburg

Inleiding

Voor u ligt alweer de rapportage van het vierde kwartaal 2018. Het rapport geeft de uitslagen van de vragen die in januari 2019 zijn gesteld.

De lange zomer hielp veel watersportbedrijven om hun omzet te laten groeien. In totaal groeide de omzet in de sector met 4,8 procent. De verschillen tussen de diverse soorten bedrijven zijn echter groot. De verhuurbedrijven profiteerden vooral van het mooie weer: zij konden veel meer verhuurdagen boeken. Hun omzet steeg met maar liefst 10 procent. De verkoop van nieuwe boten zat eveneens in de lift: een omzetstijging van 7 procent. Deze cijfers komen uit de recente conjunctuurmeting van HISWA Vereniging, ondernemersorganisatie voor jachtbouw en watersport.

Jachthavens, jachtbouwers en jachtservicebedrijven rapporteerden in 2017 nog een omzetsdaling. Nu zijn de omzetten van alle bedrijfssoorten in de sector gestegen, hoewel de botendealers slechts marginaal verbetering boekten. De bezettingsgraden van de jachthavens stabiliseerden zich. Vrijwel alle watersportondernemers die aangesloten zijn bij HISWA Vereniging zijn optimistisch voor 2019. Driekwart van de ondernemers verwacht een zelfde jaar als in 2018 of een verbetering. Veel watersportbedrijven zijn naarstig op zoek naar goed geschoold technisch personeel om deze verbetering te realiseren.

Nieuw en gebruikt

De jachtbouwers en importeurs geven aan dat de verkoop aantrekt en dat er veel wordt geïnnoveerd. De grote kajuitjachten zijn overwegend voor de export. Gebruikte boten worden sneller verkocht en de prijzen zijn daarbij stabiel. De jachtmakelaars en jachtexperts zijn positief over de toekomst, maar wijzen watersporters erop dat goed onderhoud steeds belangrijker wordt. Er is voldoende aanbod maar matig onderhouden vaartuigen zijn slecht verkoopbaar.

1. Kwalitatief onderzoek

In dit hoofdstuk wordt door middel van kwalitatief onderzoek gekeken naar de uitkomsten van de enquête per hoofdactiviteit. In totaal hebben er 108 respondenten meegedaan aan het onderzoek.

Hoofdactiviteit				
	Aantallen Q2	Percentage Q2		Percentage Q1
Architecten	1	0,4%		0,0%
Detailhandel/dealer	16	6,2%		3,7%
Expert	7	2,7%		3,7%
Importeur motoren	5	1,9%		2,8%
Importeur pleziervaartuigen	7	2,7%		1,9%
Jachtbouw	29	11,2%		15,7%
Jachthaven/stalling	108	41,7%		38,0%
Makelaar	13	5,0%		6,5%
Reparatie en onderhoud	27	10,4%		13,0%
Toeleverancier	11	4,3%		6,5%
Verhuurder	24	9,3%		4,6%
Zeil/vaarschool	9	3,5%		3,7%
Zeilmaker/tuiger	2	0,8%		0,0%
Total	259	100%		100%

Tabel 1

2. Vragenlijst

In deze enquête zijn de volgende vragen beschreven.

Vraag 1

Wat is de hoofdactiviteit van uw bedrijf?

- a) Jachtbouw: Heeft u meer of minder opdrachten voor nieuwbouwschepen ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar?
- b) Jachthaven: Wat is de bezettingsgraad van uw vaste ligplaatsen op dit moment?
- c) Zeilschool: Wat kunt u zeggen over het aantal cursisten dat u had in het derde kwartaal van 2017 in vergelijking tot het derde kwartaal 2016?
- d) Verhuur pleziervaartuigen: Wat is uw bezettingspercentage van uw verhuurvloot in het derde kwartaal 2017? Het gaat hier om de bezetting van de totale verhuurcapaciteit (aantal verhuurbare dagen x aantal vaartuigen).
- e) Importeurs motoren: Wat was uw totale promotiebudget in vergelijking tot het vierde kwartaal 2016?
- f) Importeurs pleziervaartuigen: Wat was uw totale promotiebudget in vergelijking met het vierde kwartaal 2016?

Vraag 2

Hoeveel medewerkers telde uw bedrijf in het vierde kwartaal 2017?

Vraag 3

Wat is uw verwachting voor de komende 6 maanden ten opzichte van dezelfde periode in 2016?

Vraag 4

Hoe staat het momenteel met uw personeelsbestand?

Vraag 5

Wat kunt u zeggen over uw brutowinst in Q4 2017, in vergelijking tot Q4 2016?

Vraag 6

Wat kunt u zeggen over uw omzet in Q4 2017, in vergelijking tot Q4 2016?

Vraag 7

Wat is uw promotiebudget, in procenten van de omzet?

Vraag 8

Wat is uw huidige prijsbeleid, ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar?

Vraag 9

Wat moet HISWA Vereniging volgens u in deze tijd doen?

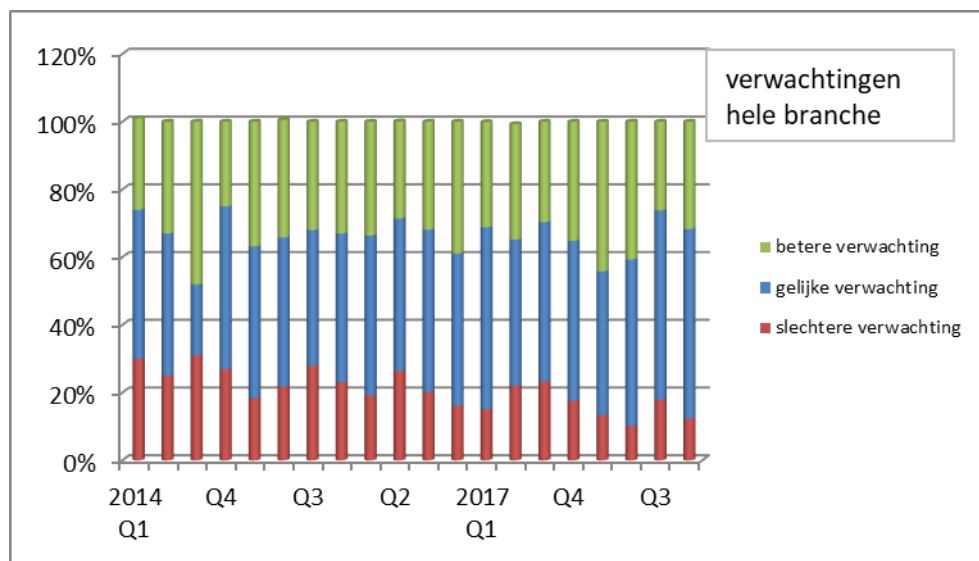
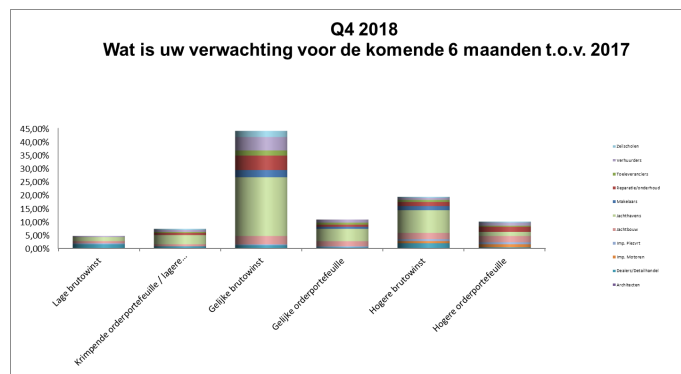
3. Uitkomsten

In totaal hebben er 259 bedrijven deelgenomen aan de enquête, verdeeld over twaalf activiteiten. Naast de volledige branche zijn in dit hoofdstuk ook de uitkomsten van de enquête per hoofdactiviteit te lezen.

De totale watersportindustrie in Q4 2018

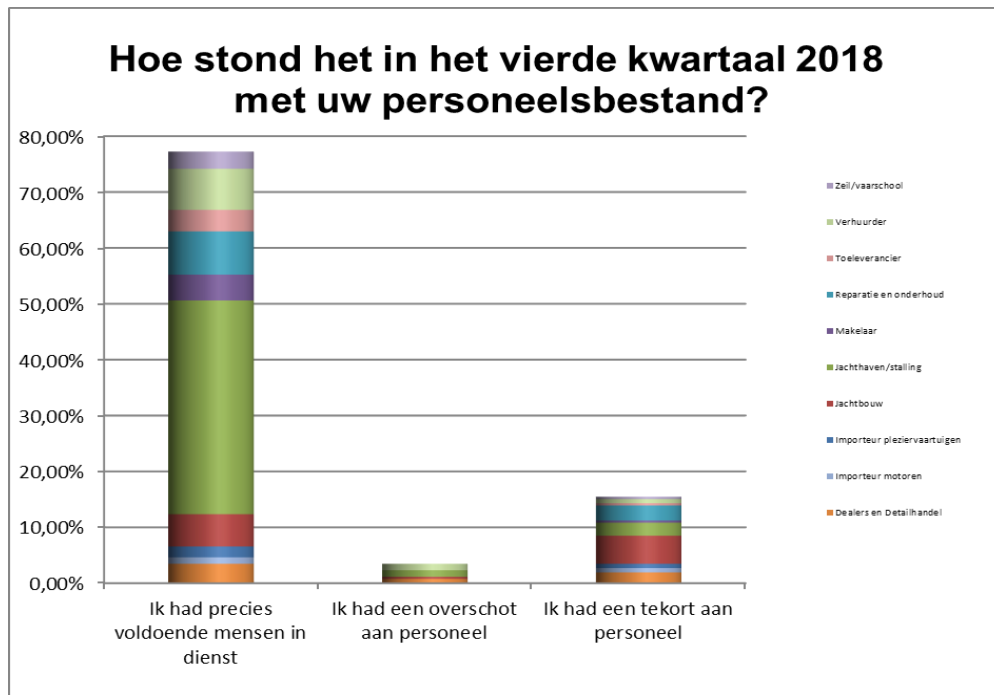
Verwachtingen

12% verwacht een lagere brutowinst en/of krimpende orderportefeuille. 56% verwacht een zelfde 6 maanden als in 2018. 32% verwacht een verbetering. De cijfers zijn sinds begin 2017 redelijk stabiel.

Personeel

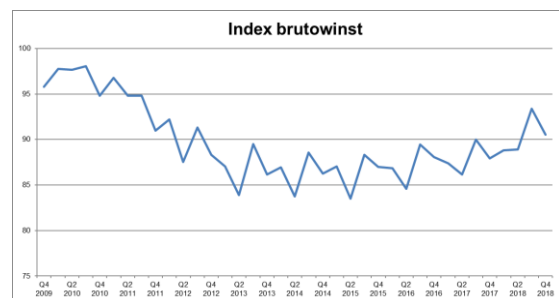
76% van de bedrijven geeft aan precies voldoende personeel in huis te hebben. Dit getal is al lang stabiel. 3% geeft een teveel aan personeel aan, 21% heeft een tekort.

Brutowinst

14% ziet de winst dalen. 35% ziet geen verschil ten opzichte van Q4 2017. 51% ziet de winst stijgen, de meesten daarvan rapporteert een lichte stijging (1-10%). Deze 51% is meer en hoger dan een jaar terug.

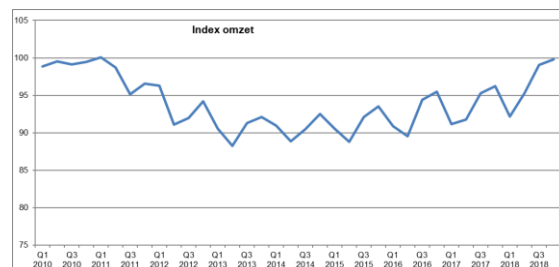
De index gaat naar 90,5 punten. (2008 = 100). Over heel 2018 is de brutowinst met 2,6% toegenomen.

Omzet

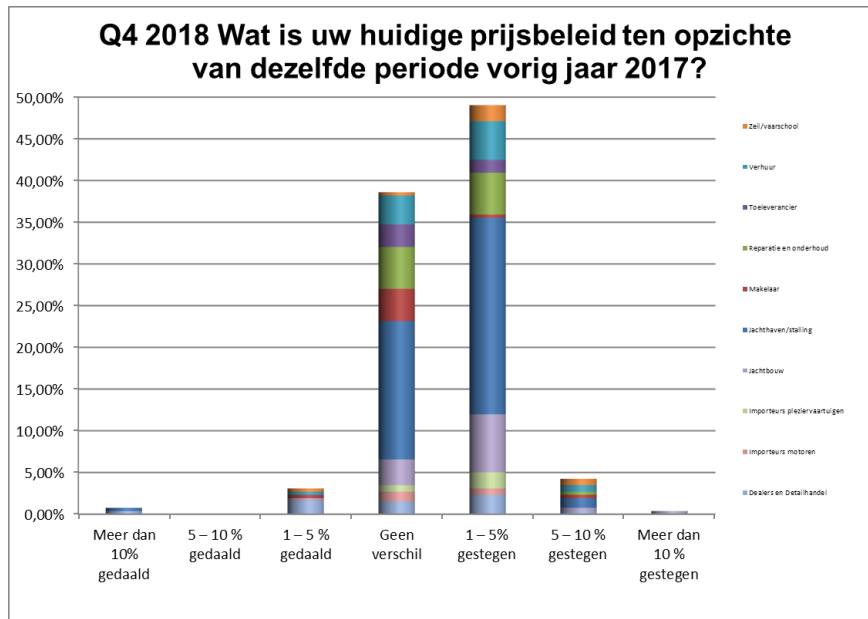
32% houdt de omzet gelijk in Q4. 14% ziet de omzet dalen, meest met 1-10%. 54% ziet een verbetering van de omzet.

De index van Q4 2018 staat met 99,7 punten 3,5 pnt hoger dan een jaar eerder. (2008=100). Over heel 2018 is de omzet 4,8% toegenomen.

Prijsbeleid

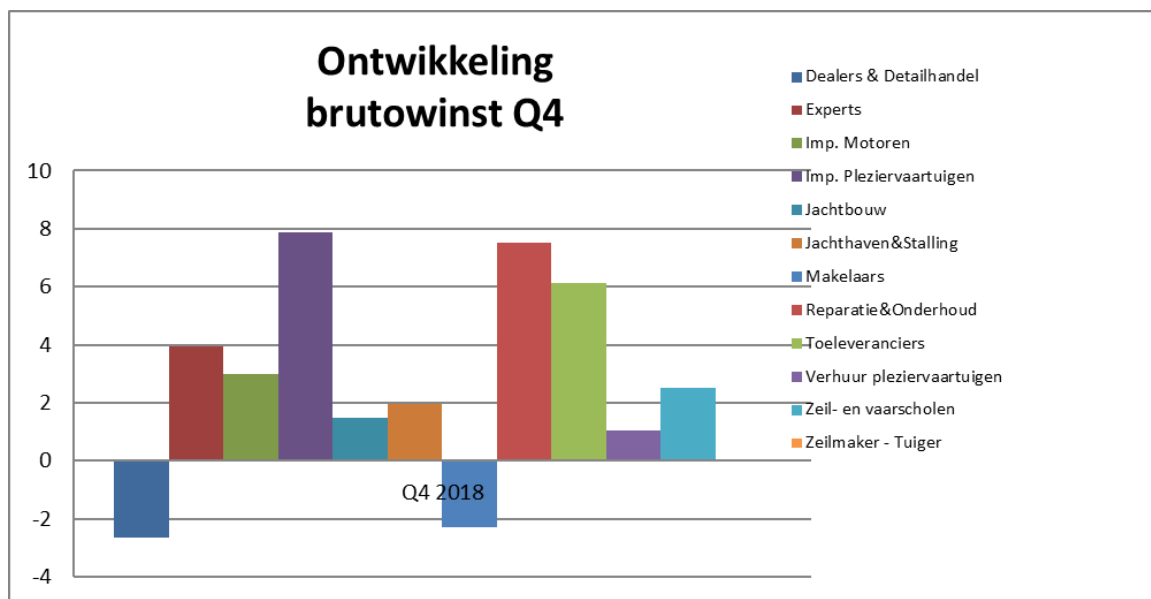
42%, houdt de prijzen gelijk. 6% voert een verlaging door.
52 % laat de prijzen stijgen, dit neemt iets toe.

Conclusie

Het aantal ondernemers dat een verslechtering of verbetering verwacht is redelijk constant en overwegend positief. Er is dit jaar sprake van fors herstel, met bijna 5 % omzetverbetering. Opvallend is dat het aantal vacatures een signaal kan zijn dat ondernemers de verbetering als structureel zien.

De verschillen tussen de verschillende bedrijfsactiviteiten zijn groot:

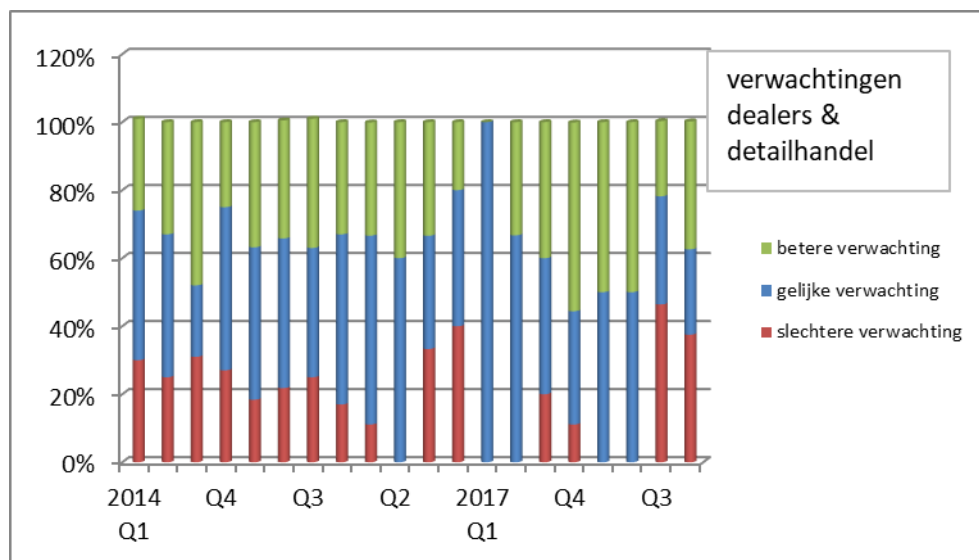
In de bijlage zijn meer grafieken opgenomen.

3.1 Hoofdactiviteit: Dealers en detailhandel

Aan het onderzoek hebben 16 ondernemingen deelgenomen met de hoofdactiviteit dealers en detailhandel.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

38% van de respondenten verwacht een lagere omzet dan in Q4 2018. 25% verwacht gelijke winst of orderportefeuille. 38% is positief gestemd.

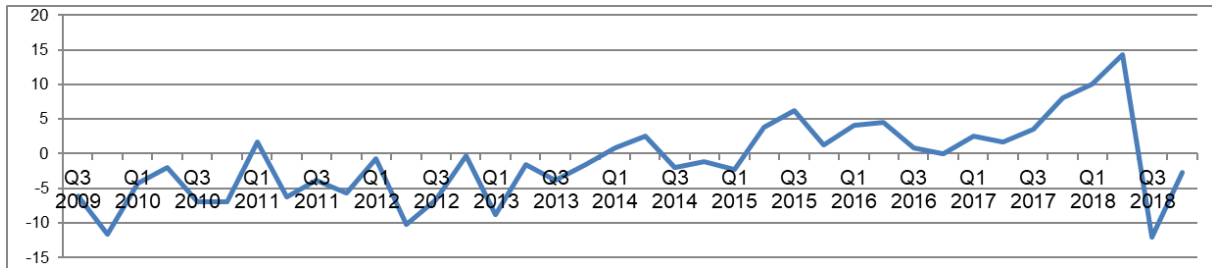
Het personeelsbestand

57% heeft precies genoeg personeel, 31% een tekort. En 12% heeft een overschot gemeld.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

38% geeft een winstdaling aan. 32% ziet geen verschil. 20% geeft een winststijging.

Het berekende gemiddelde komt op een daling van 2,7%. De index staat op 90,5 punten (2008=100). Over heel 2018 verbeterde de brutowinst zich met 2,4%.

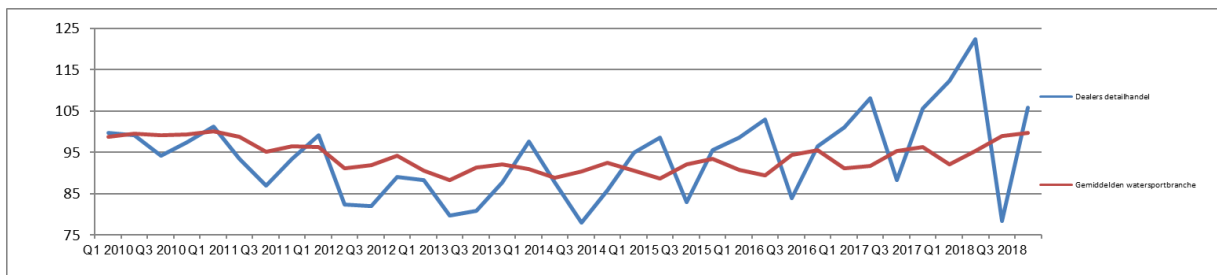

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

31% ziet een daling van de omzet, vergelijkbaar met de brutowinst. 19% houdt de omzet gelijk. 50% ziet een verbetering, meest matig.

De index stijgt met 0,2% naar 105,8 punten. (2008=100).

Over heel 2018 werd een plus van 4% geboekt.

Prijsbeleid.

25% houdt de prijzen stabiel, 31% laat de prijzen dalen. 44% voert een kleine prijsdaling door.

Wat valt op?

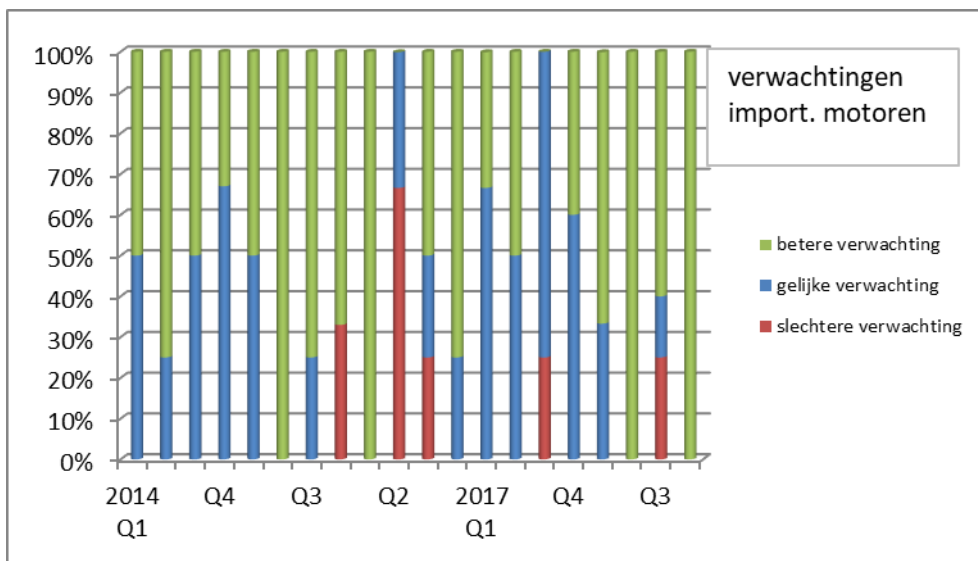
De dealer / detailhandelaar is meer verdeeld over de toekomst. Het seizoen 2018 heeft hem onvoldoende comfort gegeven, hoewel een omzetstijging van 4% werd behaald.

3.2 Hoofdactiviteit: Importeur motoren

In totaal hebben er 5 importeurs motoren deelgenomen aan het onderzoek.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

25% van de respondenten verwacht positievere verwachtingen eerder.

Het personeelsbestand.

60% van de importeurs hadden precies voldoende mensen in dienst. 40% had een tekort.

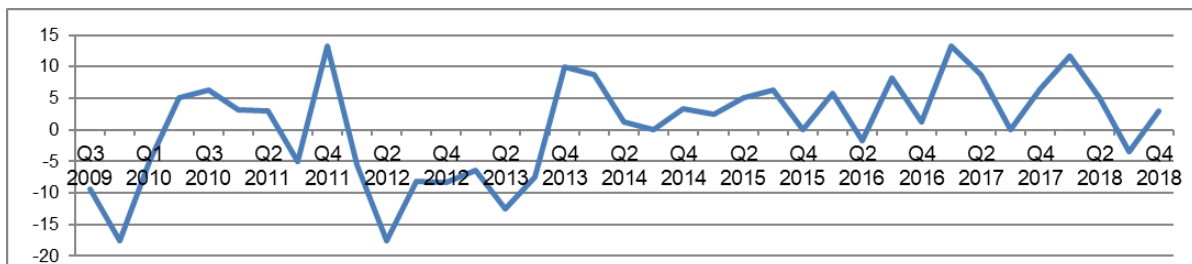
Het promotiebudget.

60% van de importeurs houden hun promotiebudget op peil, 40% laat het licht stijgen.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

20% ziet de brutowinst licht dalen. De overige 80% ziet de winst licht stijgen.

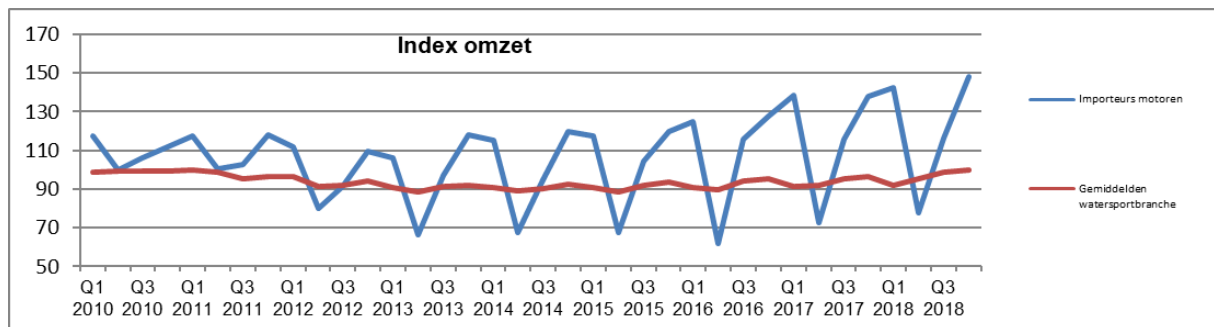
Het berekend gemiddelde verandert daarmee met 3 punten en komt uit op 111,6 punten (2008=100). Over heel 2018 steeg de brutowinst met 4,1 %.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

De omzet is voor hetzelfde als de bruto winst, maar dan met iets hogere percentages.

De index komt daarmee 10 punten hoger uit op 148,2 punten (2008=100). Over heel 2018 steeg de omzet met 5,1%.

Prijsbeleid.

60% houdt de prijzen stabiel, de rest voert een lichte stijging door.

Wat valt op?

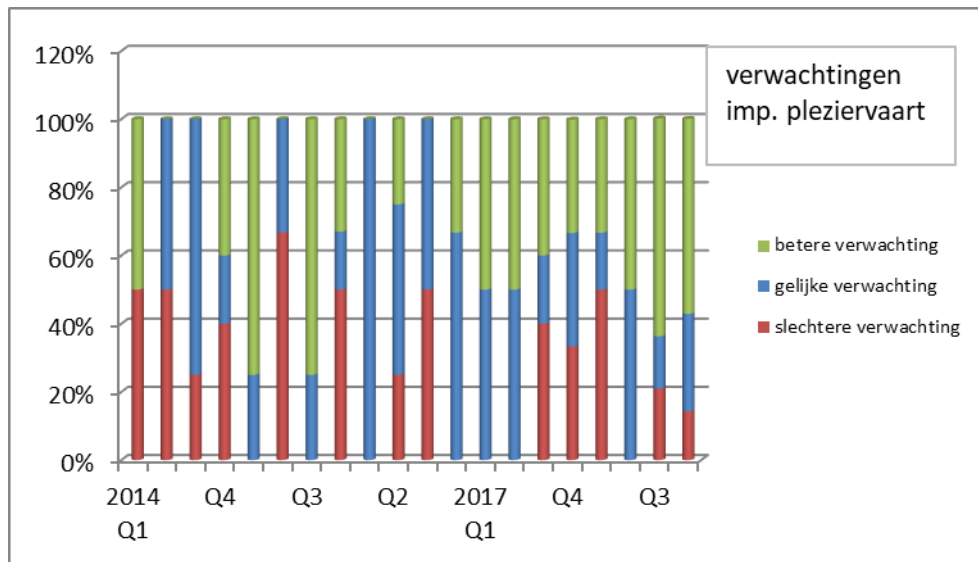
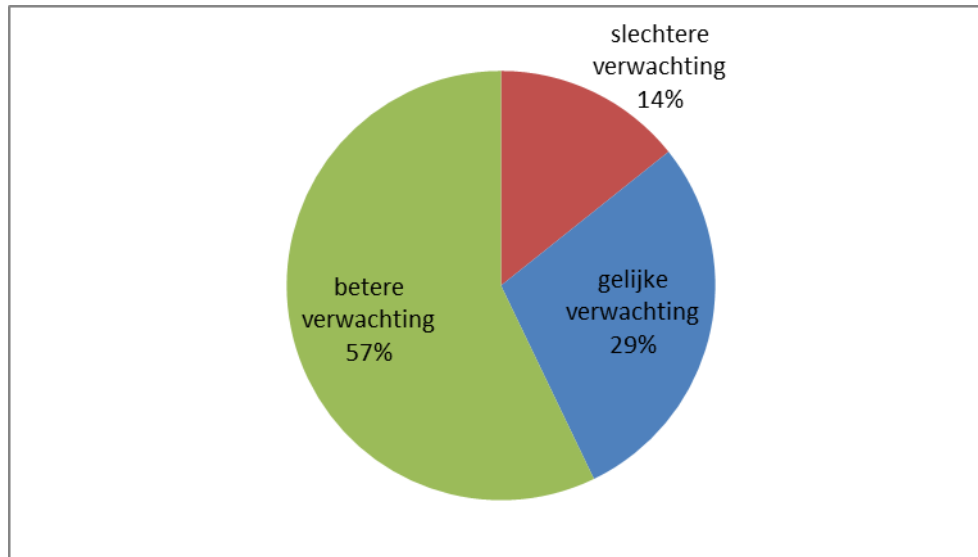
De importeur ziet de omzet en winst fors toenemen en is ook voor 2019 optimistisch.

3.3 Hoofdactiviteit: Importeur pleziervaartuigen

In totaal hebben er 7 ondernemingen deelgenomen met als hoofdactiviteit importeur vaartuigen.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

14% verwacht een krimpende orderportefeuille. 29% verwacht stabilisatie. 57% verwacht een verbetering.

Het personeelsbestand.

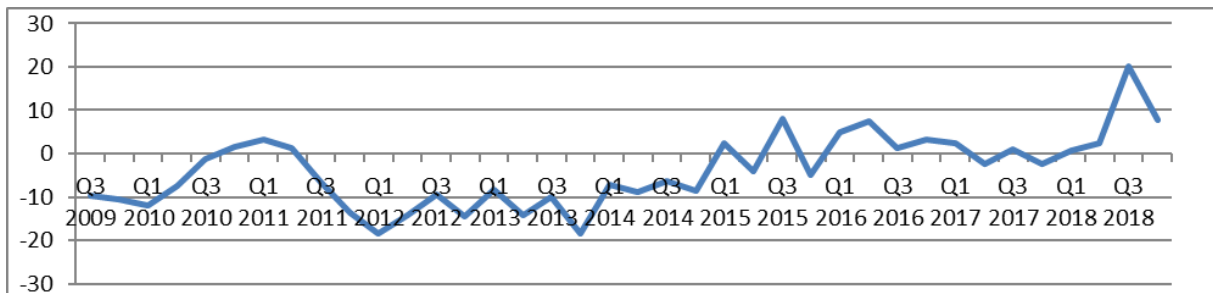
71% heeft voldoende mensen in dienst, 29% meldt een tekort.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

Niemand rapporteert een brutowinst daling. 14% ziet geen verschil met vorig jaar. De overige 86% ziet een verbetering, waarvan een deel zelfs een zeer forse verbetering.

Het berekende gemiddelde komt neer op plus van 7,9%. De index staat op 39,7 punten (2008 = 100).

Over heel 2018 werd een verbetering van 7,8% gerealiseerd.

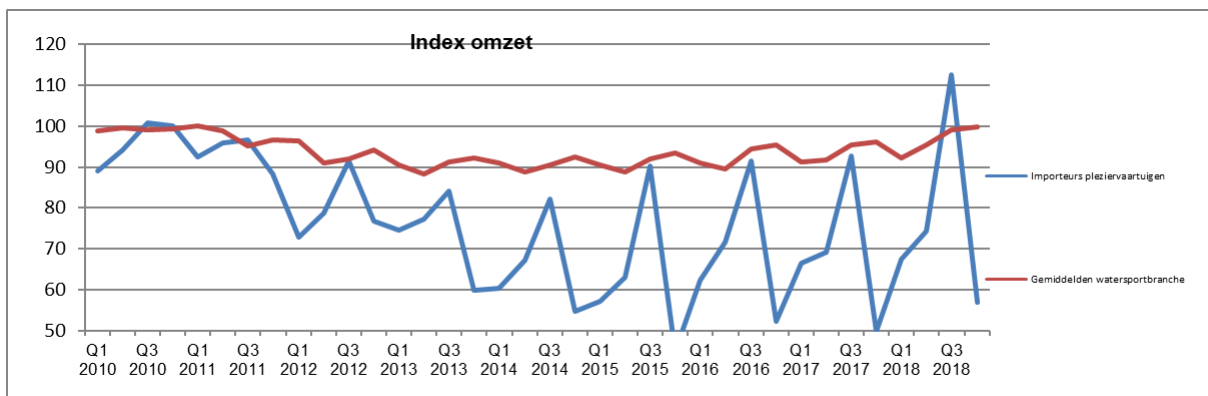

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

29% houdt de omzet op peil. 43% ziet de winst stijgen met 1-10%, de rest ziet een forsere verbetering..

De index stijgt met 7,1% naar 56,9 punten (2008=100).

Over heel 2018 werd een verbetering van 8,2%

Prijsbeleid.

28% laat de prijzen stabiel. 72% van de importeurs laten de prijzen licht stijgen.

Wat valt op?

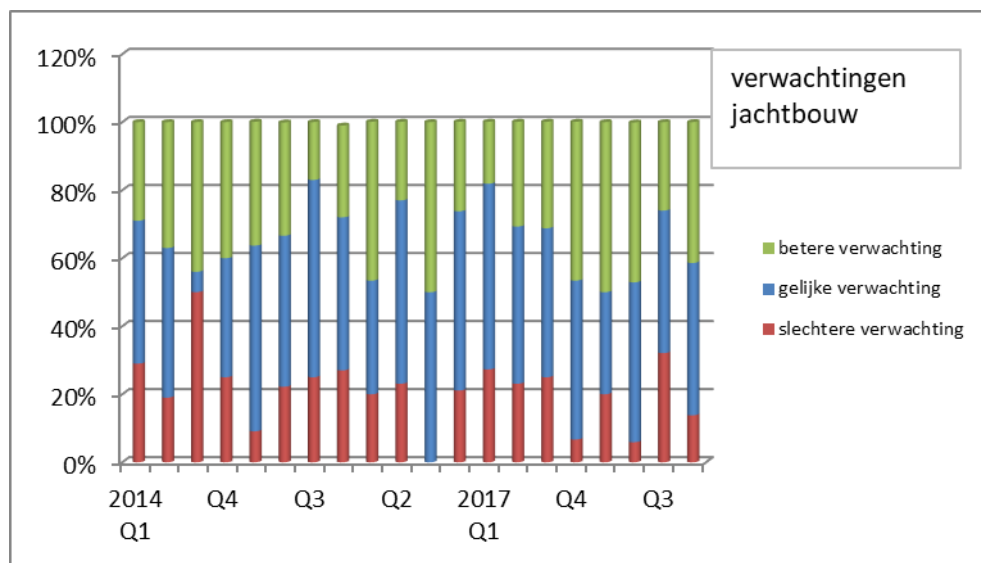
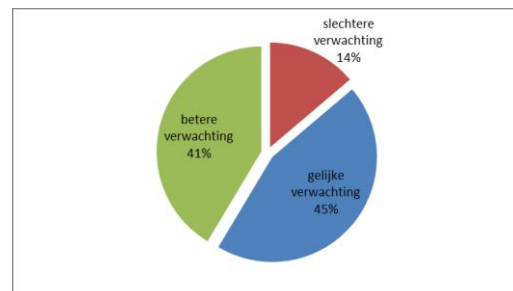
De omzet en winst nemen fors toe, maar de indexen lagen voor deze bedrijfspgroep zeer laag. Men is positief over de markt.

3.4 Hoofdactiviteit: Jachtbouw (inclusief architecten)

In totaal hebben er 29 ondernemingen deelgenomen.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

14% geeft een lagere verwachting af. 45% verwacht eenzelfde half jaar 2019. 41% geeft aan een verbetering te verwachten. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met eerdere kwartalen.

Heeft u meer of minder opdrachten voor nieuwbouwschepen ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar?

24% heeft meer schepen in opdracht. 59% heeft dezelfde portefeuille. En 17% heeft minder.

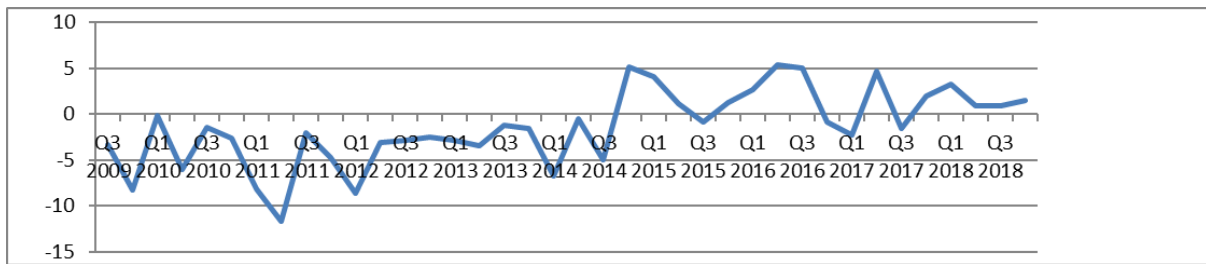
Het personeelsbestand.

52% heeft voldoende mensen, 3% een tekort en 45% een overschot.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

17% ziet de winst dalen, waarvan enkelen zeer fors. 45% houdt het stabiel. De overige 38 zien de winst stijgen, sommigen redelijk fors.

Het berekende gemiddeld laat een plus zien van 1,5%. De index komt daarmee op 89,3 punten (2008=100). Over heel 2018 werd een plus van 1,6% gerapporteerd.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

14% ziet de cijfers dalen. 41% houdt deze gelijk. 45% ziet de omzet toenemen.

De index stijgt met 4,6 punten naar 99,4 pnt. (2008=100). Over heel 2018 werd een omzetstijging van 2,8% gerapporteerd.

Prijsbeleid.

28% houdt de prijzen gelijk. 69% voert een prijsstijging door, sommige met meer dan 10%.

Wat valt op?

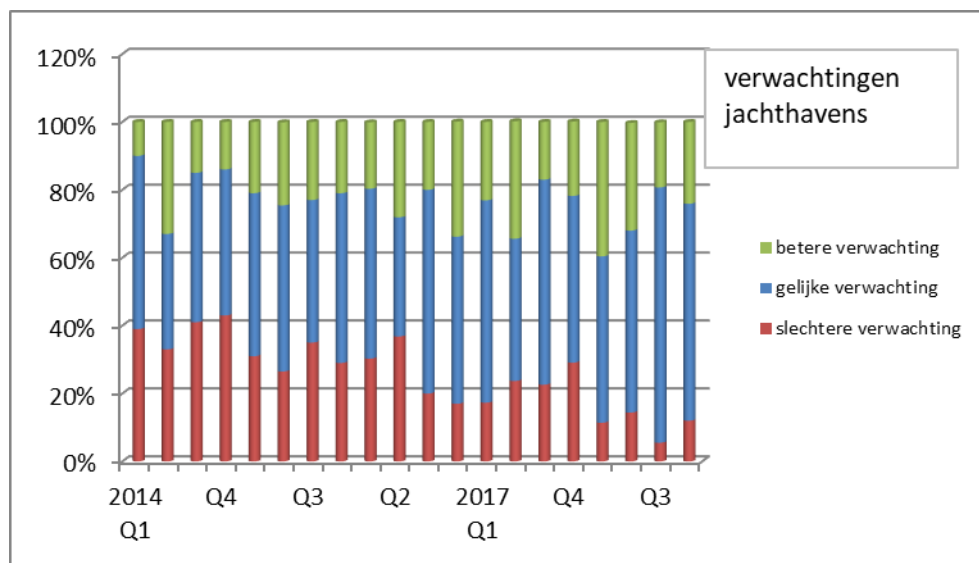
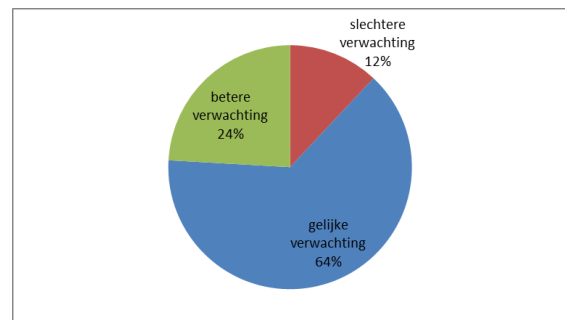
Winst en omzet houden dezelfde trend aan, waarbij de omzet harder stijgt dan de brutowinst. De marges staan dus onder druk. Een prijsstijging wordt door de meeste als remedie gezien.

3.5 Hoofdactiviteit: Jachthavens en stalling

In totaal hebben er in deze hoofdactiviteit 108 ondernemingen deelgenomen.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

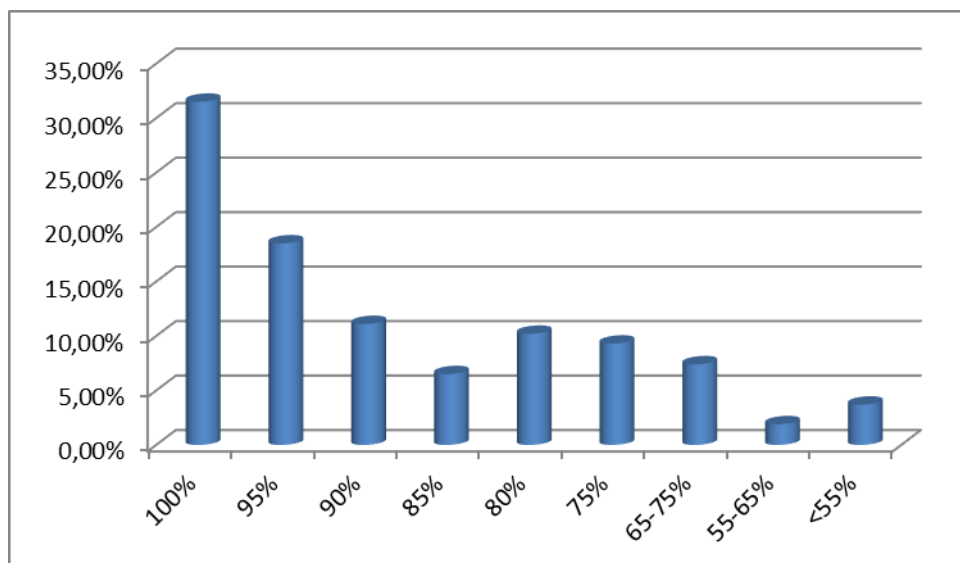
12% van de respondenten verwacht een verslechtering voor het eerste half jaar van 2019. 64% houdt het gelijk, en 24% is positief. De cijfers zijn over meerdere kwartalen vergelijkbaar.

Het personeelsbestand.

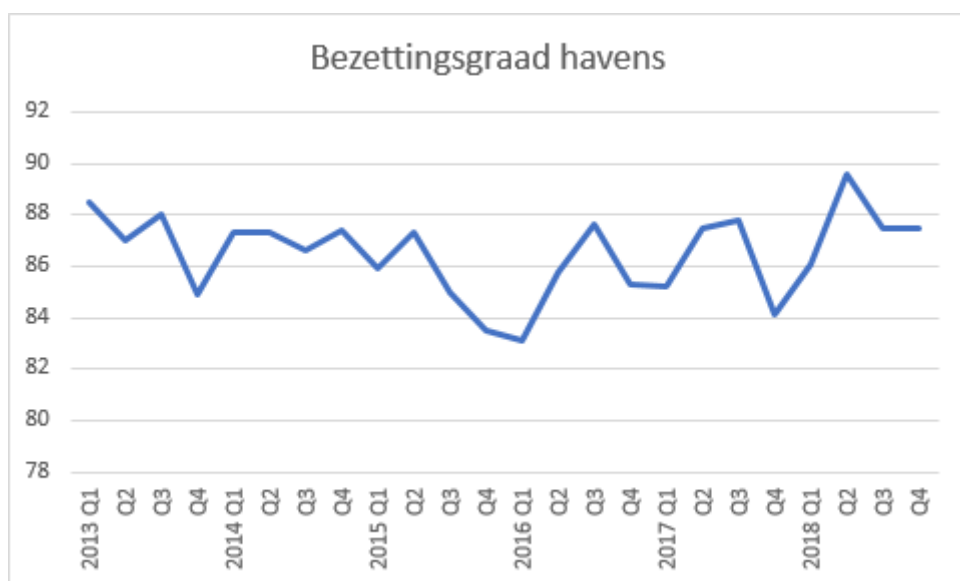
92% heeft voldoende mensen in dienst, 3% heeft een overschot en 6% heeft een tekort.

Wat is de bezettingsgraad van uw vaste ligplaatsen op dit moment?

Het gemiddelde bezettingspercentage staat eind 2018 op 87,5%.

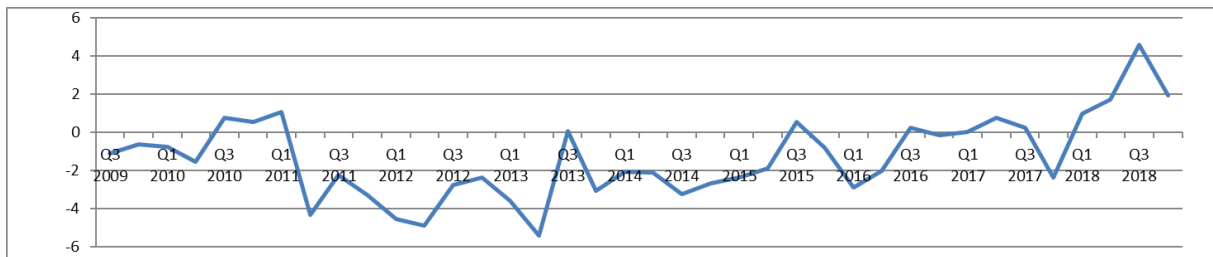
Door de jaren 2013-2018 heen is het gemiddelde 86,5%.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

13% ziet de winst dalen. 35 % houdt de brutowinst stabiel. De overige 52% meldt een winststijging, meest met 1-10%.

Het berekende gemiddelde komt uit op plus van 2.0%. De index komt hiermee op 87,1 punten (2008=100). Over heel 2018 is de brutowinst 2,3% toegenomen.

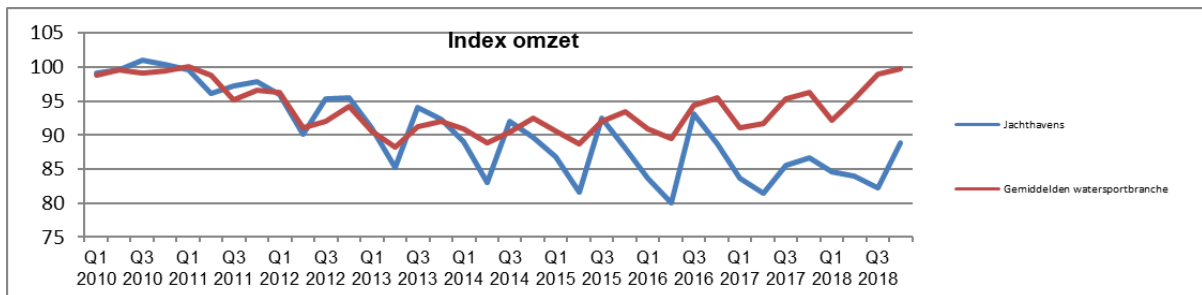

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

13% ziet de omzet dalen. 31% houdt de omzet gelijk. 56% ziet de omzet licht verbeteren.

De index staat 2,2 pnt hoger op 88,9. (2008=100).

Over heel 2018 verbeterde de index zich met 2,3%.

Prijsbeleid.

40% houdt de prijzen stabiel. 59% voert een stijging door, meest van 1-5%. 1% laat de prijzen dalen.

Wat valt op?

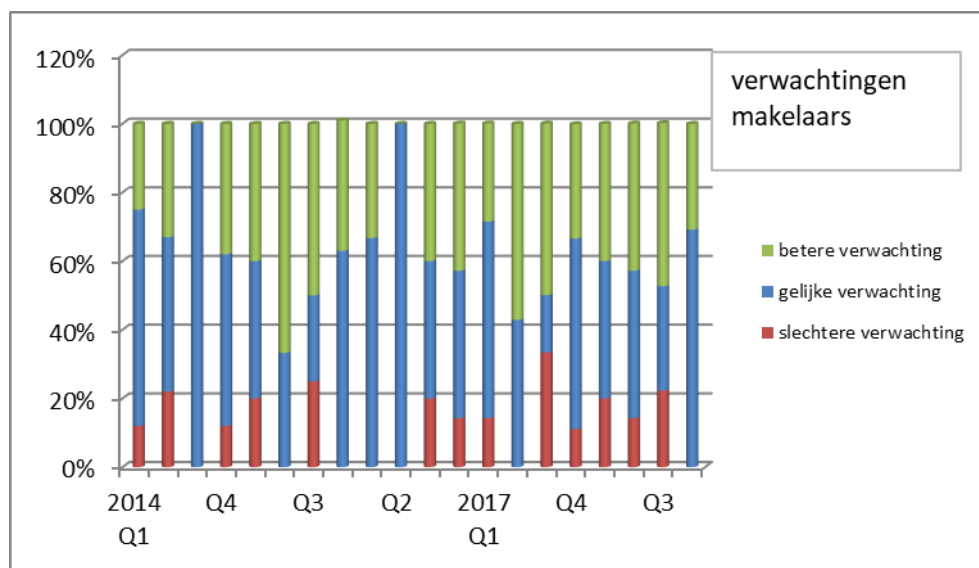
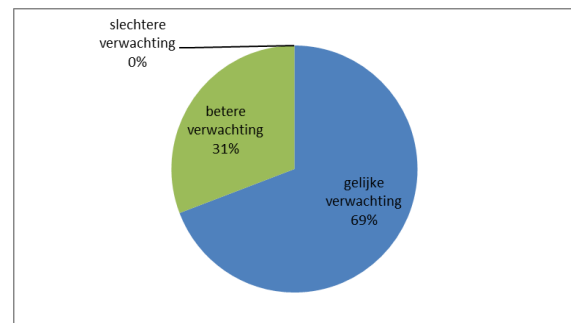
De bezetting van de havens blijft dit kwartaal iets boven het meerjarig gemiddelde. Winst en omzet verbeteren, maar raken achterop ten opzichte van de rest van de sector. De havens zijn niet uitgesproken optimistisch, de meesten verwachten een zelfde seizoen.

3.6 Hoofdactiviteit: Makelaar en expert

In totaal hebben er 13 ondernemers deelgenomen met de hoofdactiviteit makelaar of expert.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

Niemand verwacht een lagere omzet. 69% verwacht geen verschil met vorig jaar. 31% verwacht een betere half jaar.

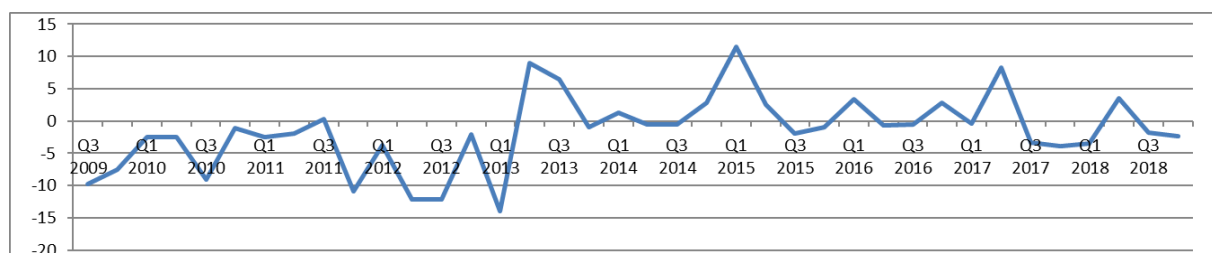
Het personeelsbestand.

93% had precies voldoende personeel in dienst, 7% heeft een tekort.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

39% geeft een winstdaling door. 31% ziet geen verschil. 30% rapporteert een winstverbetering, allen licht.

Gemiddeld daalt de brutowinst van de makelaar/expert met 2,3%, de index komt daarmee op 76,0 punten (2008=100). Over heel 2018 werd een min gerapporteerd van 1,0%.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

De omzet daalt bij 31%, bij 31% blijft het gelijk en bij de laatste 38% stijgt het licht.

De index daalt met 1,6 punten naar 90,9 punten (2008=100). Over heel 2018 werd een daling van 0,8% gerapporteerd.

Prijsbeleid.

77% houdt de prijzen stabiel. 8% laat de prijzen dalen. 15% laat de prijzen fors stijgen.

Wat valt op?

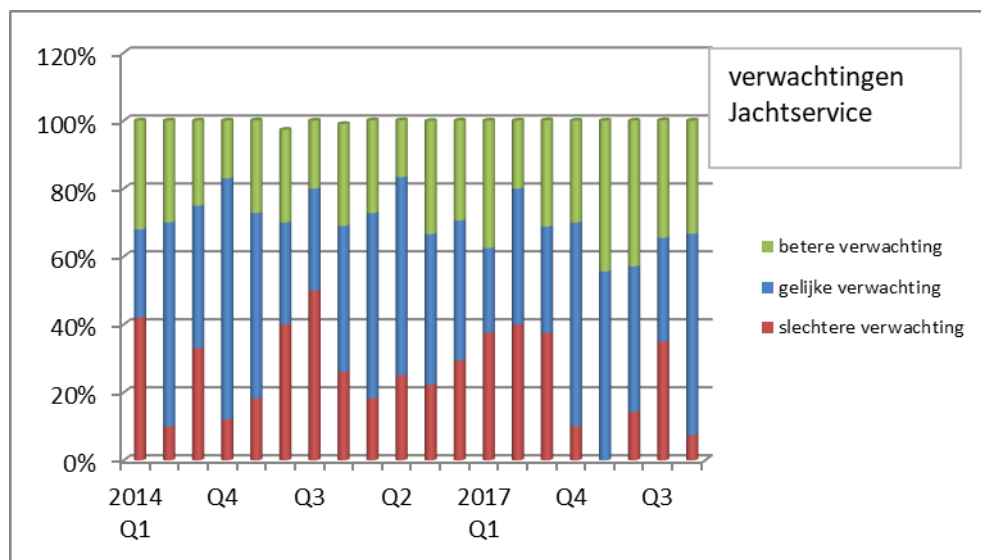
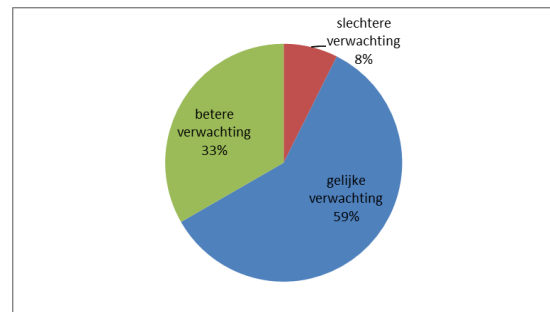
De brutowinst en omzet nemen verder af en lopen daarmee uit de pas bij de rest van de sector. Via de HISWA Makelaars statistieken is bekend dat er wel meer vaartuigen zijn verkocht, maar daarmee is de omzet/winst niet verbeterd. Er is dus ingeleverd op de courtage.

3.7 Hoofdactiviteit: Jachtservice

In totaal hebben er in deze categorie 27 ondernemers deelgenomen.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

7% heeft een negatieve verwachting. 59% denkt aan een gelijke eerste helft van 2019. Positief is 33%.

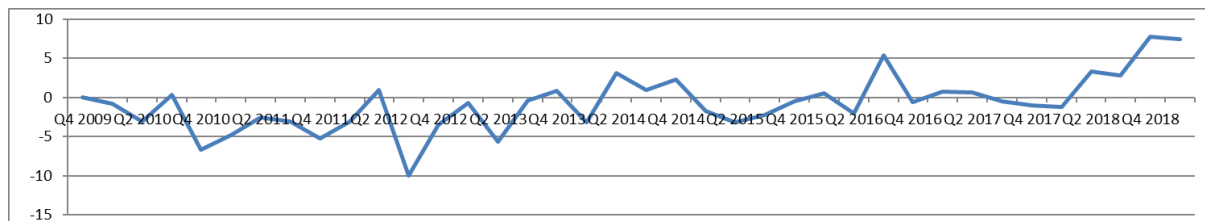
Het personeelsbestand.

74% geeft aan precies voldoende personeel te hebben, niemand heeft een overschot en 26% een tekort.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

Niemand ziet de winst dalen. 33% houdt de winst stabiel. De overige 67% ziet de winst stijgen.

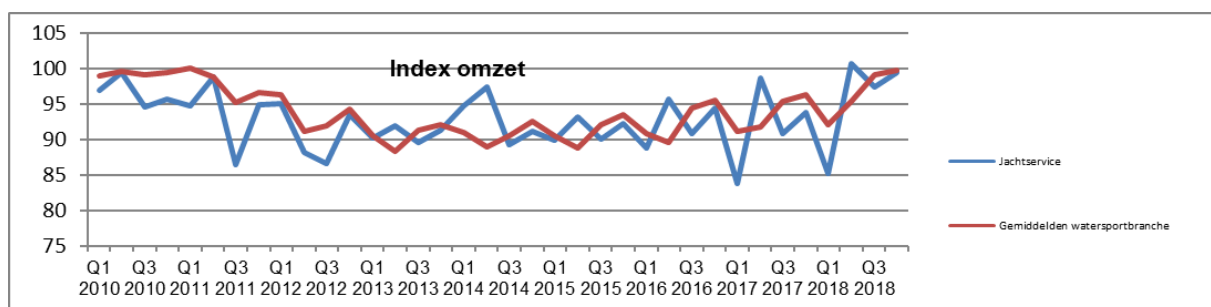
Gemiddeld komen de servicebedrijven 7,5% beter uit en staat de index nu op 99,1 punten (2008=100). Over heel 2018 werd een plus gerapporteerd van 5,4%.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

Niemand ziet de omzet dalen. 33% houdt de omzet stabiel. 67% ziet de omzet stijgen, variërend van licht tot fors.

De index stijgt met 5,7% en staat op 99,5 pnt (2008=100). Over heel 2018 werd een plus van 3,9% gerapporteerd.

Prijsbeleid.

48% houdt de prijzen stabiel. De rest voert een prijsstijging door, meest met 1-5%.

Wat valt op?

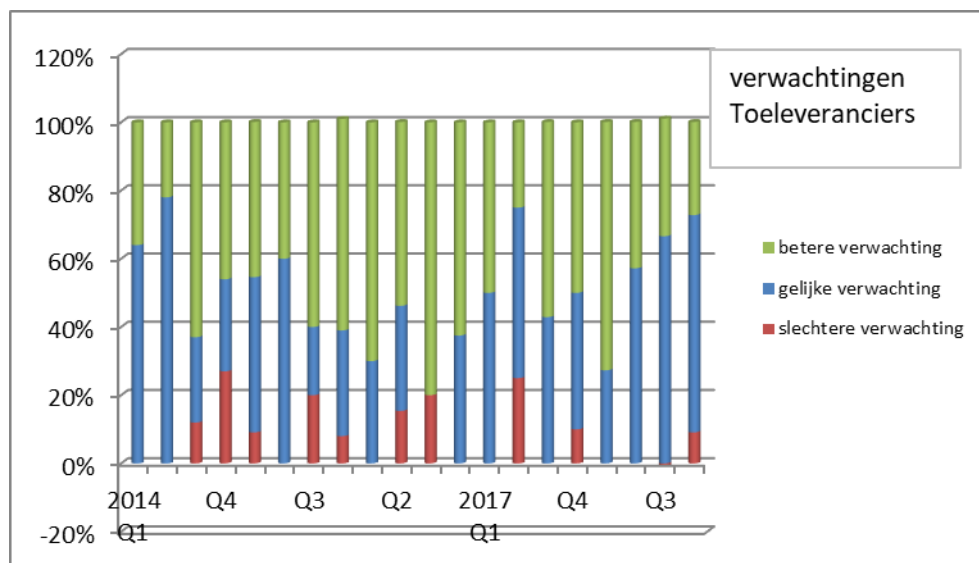
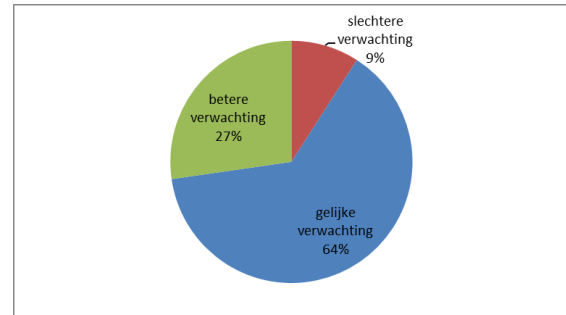
Deze bedrijfsgroep laat forse winst en omzet ontwikkelingen zien. Opvallend is het gebrek aan personeel, waar slechts 2 jaar geleden nog een overschot werd gerapporteerd.

3.8 Hoofdactiviteit: Toeleveranciers

In totaal hebben er in deze categorie 11 ondernemers deelgenomen.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

64% verwacht een eenzelfde periode als een jaar eerder. 9% denkt dat het minder wordt. De overige 27% verwacht een hogere orderportefeuille of hogere brutowinst. De cijfers zijn al langer overwegend neutraal of positief.

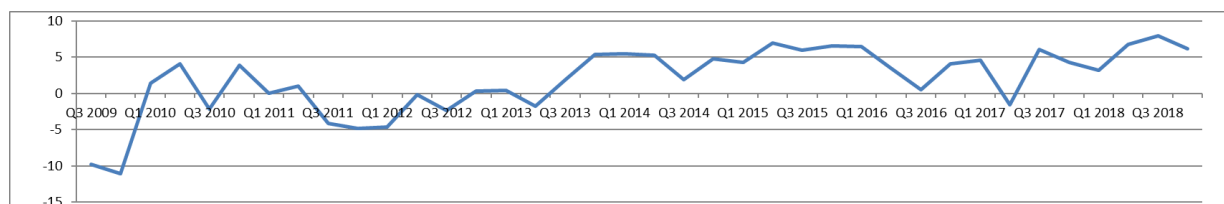
Het personeelsbestand.

91% heeft precies voldoende personeel. 9% heeft een tekort aan personeel.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

Niemand ziet de winst licht dalen. 45% ziet geen verschil. 55% ziet de winst stijgen, variërend van licht tot meer dan 25%.

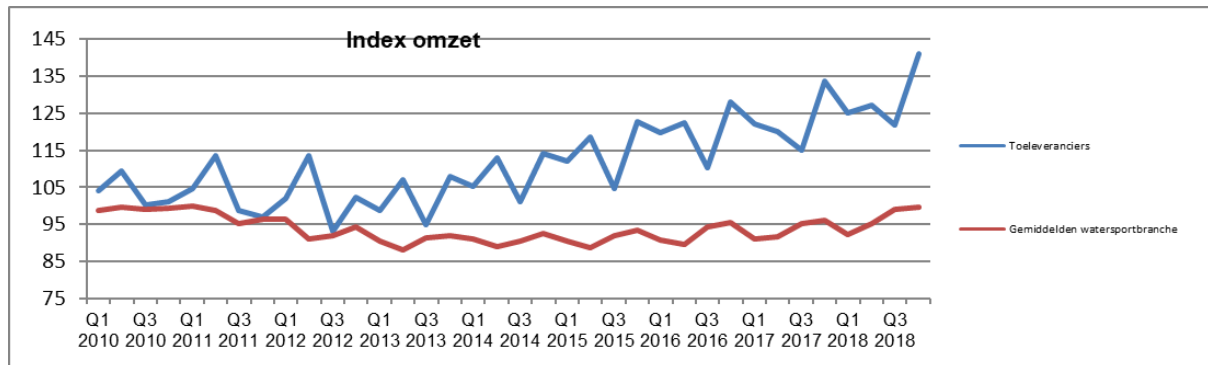
Gemiddeld doen de Toeleveranciers het 6,1% beter dan een jaar eerder. De index komt daarmee op 119,4 (2008=100). Over heel 2018 werd een plus van 6% gerapporteerd.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

27% rapporteert geen verschil in omzet. 9% rapporteert een verslechtering. De overige 64% geeft een verbetering aan. Het grootste deel met 1-10%.

De index stijgt met 7,2 pnt en staat nu op 141,0 pnt. (2008=100). Over heel 2018 werd 6,3% verbetering gerapporteerd.

Prijsbeleid.

64% houdt de prijzen op niveau. Door de overige 36% wordt een lichte verhoging doorgevoerd.

Wat valt op?

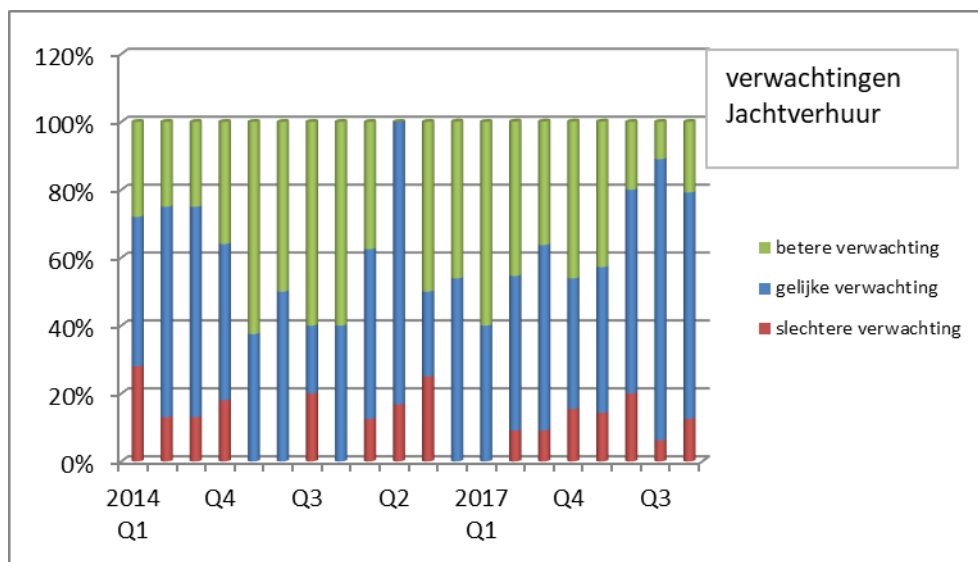
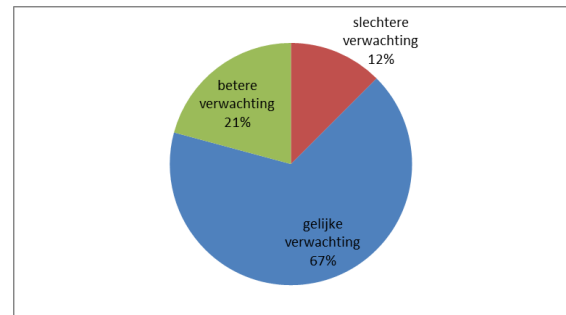
De toeleverancier blijft verbetering rapporteren, beter dan de gemiddelde sector. Eerder is gebleken dat deze verbetering voor een deel wordt veroorzaakt door handel op de buitenlandse markt.

3.9 Hoofdactiviteit: Jachtverhuur

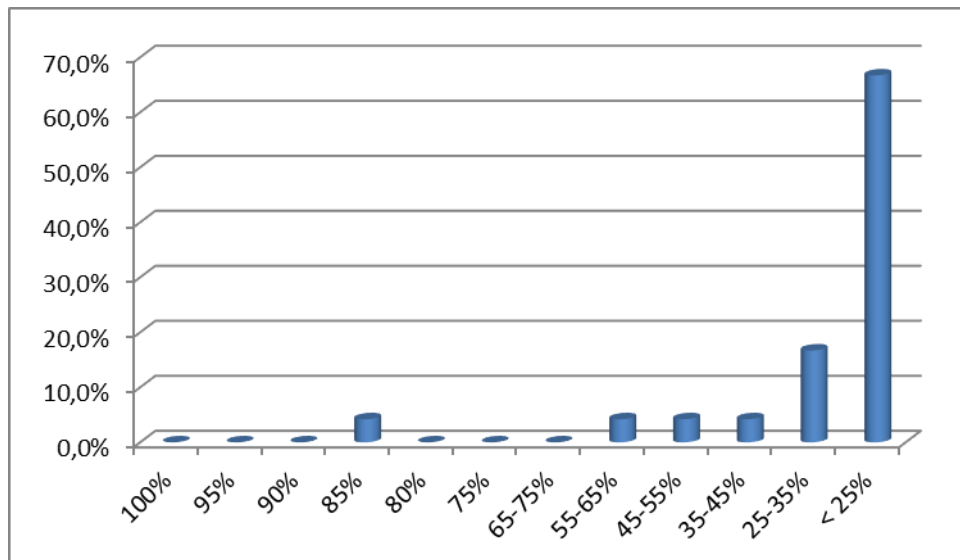
In totaal hebben er 24 verhuurders deelgenomen aan het onderzoek.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

13% verwacht een lagere omzet en/of winst. 67% ziet een zelfde periode als in 2018. En 21% heeft positieve verwachtingen voor de start van 2019.

Wat is uw bezettingspercentage van uw verhuurvloot (totale verhuurcapaciteit) in Q4 2018?

Het berekende gemiddelde komt uit op een bezettingsgraad van 28%.

Het personeelsbestand.

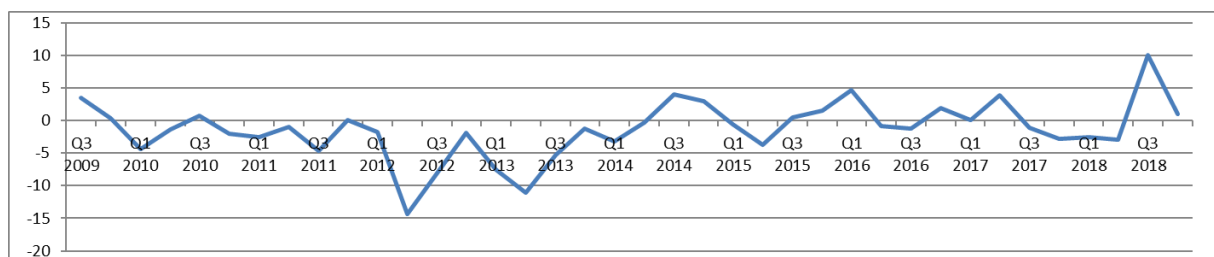
80% had precies voldoende personeel in dienst, 12 % heeft personeel teveel en 8% geeft een tekort weer.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

13% rapporteert een winstdaling. 38% ziet geen verschil. De overige 50% ziet de winst meest licht stijgen.

Het gemiddelde komt uit op een plus van 1%. De index komt daarmee op 99,8 punten (2008=100).

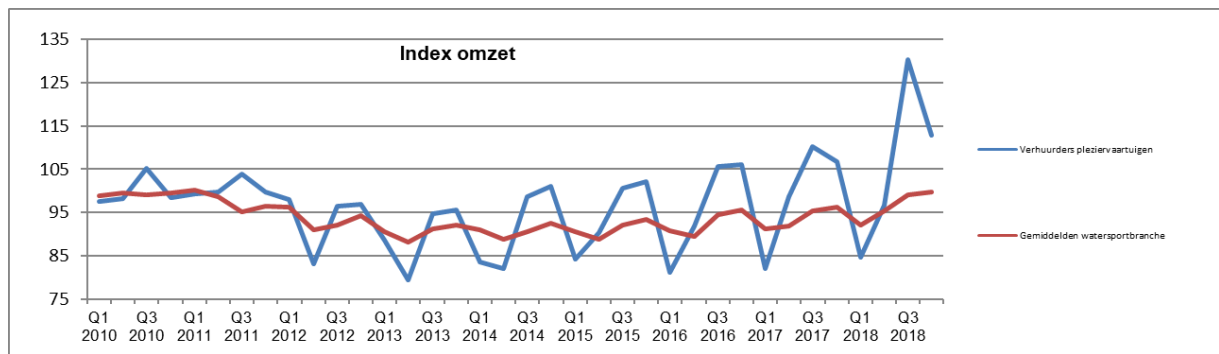
Over heel 2018 werd een verbetering geboekt van 1,4%, met name door Q3.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

De omzetcijfers lijken op de brutowinstcijfers. 38% ziet dezelfde omzet. 50% ziet de omzet stijgen, meer dan de winstcijfers.

De index staat op 112,8 pnt, een verbetering met 6 pnt. (2008=100). Over heel 2018 werd een verbetering van 6,7% geboekt.

Prijsbeleid.

38% houdt de prijzen gelijk. 4% voert een prijsdaling in. 58% voert een lichte stijging door.

Wat valt op?

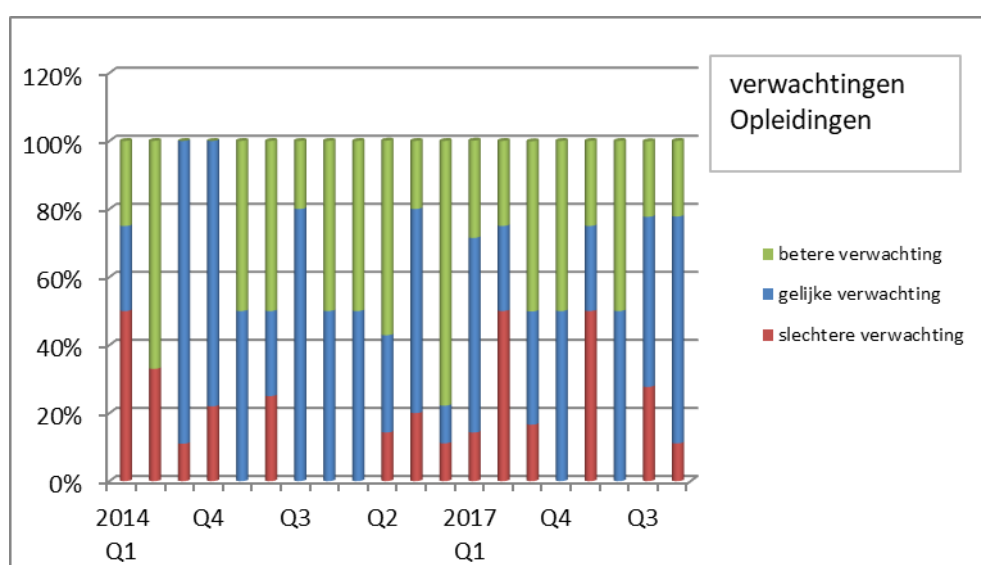
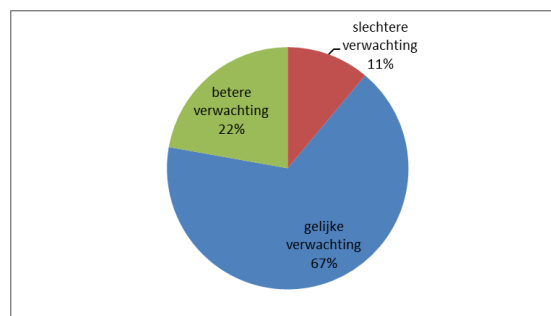
De verhuurder verwacht een zelfde seizoen in 2019. Daarmee verwacht de verhuurder weer een omzetsijging van meer dan 6%. De stijging van de prijzen is hierin alvast een eerste stap.

3.10 Hoofdactiviteit: Zeil / vaaropleidingen

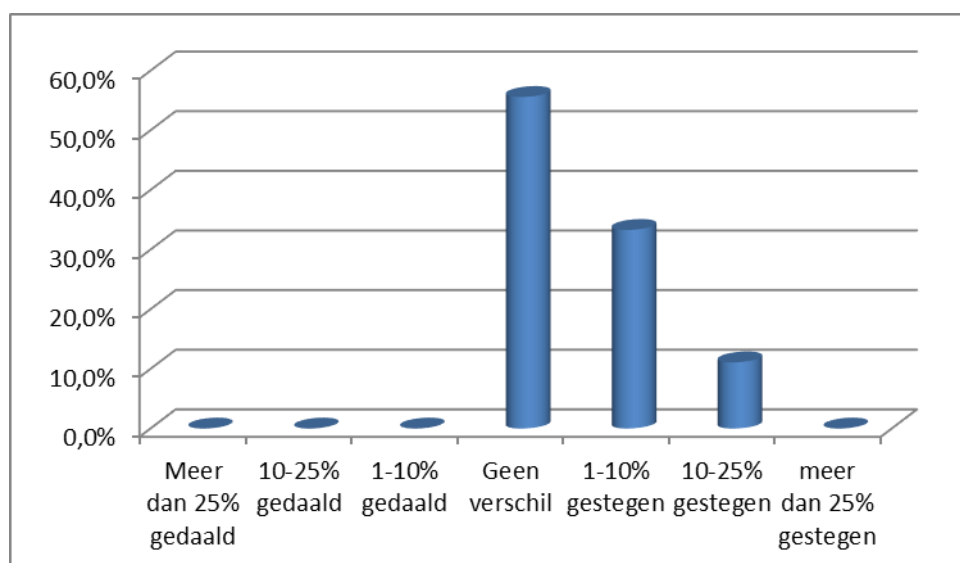
In totaal zijn er 9 ondernemers in deze activiteit die hebben gereageerd.

Verwachting voor de komende 6 maanden.

11% is negatief voor komende 6 maanden. 67% verwacht een gelijke brutowinst. De rest, 22%, verwacht een verbetering.

Aantal cursisten

Het gemiddelde aantal cursisten is met 3,5% toegenomen ten opzichte van Q4 2017, maar relatief, dit kwartaal zijn de aantallen lager dan in het seizoen..

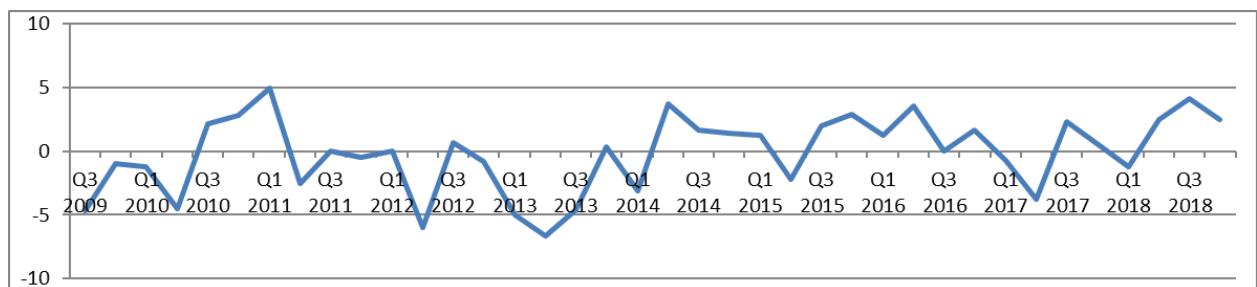
Het personeelsbestand.

89% heeft voldoende personeel, 11% zoekt mensen.

De brutowinst in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

33% geeft aan dat de winst licht daalt. 11% houdt de winst stabiel. 56% geeft aan dat de winst is gestegen, waarvan een deel met 10-25%.

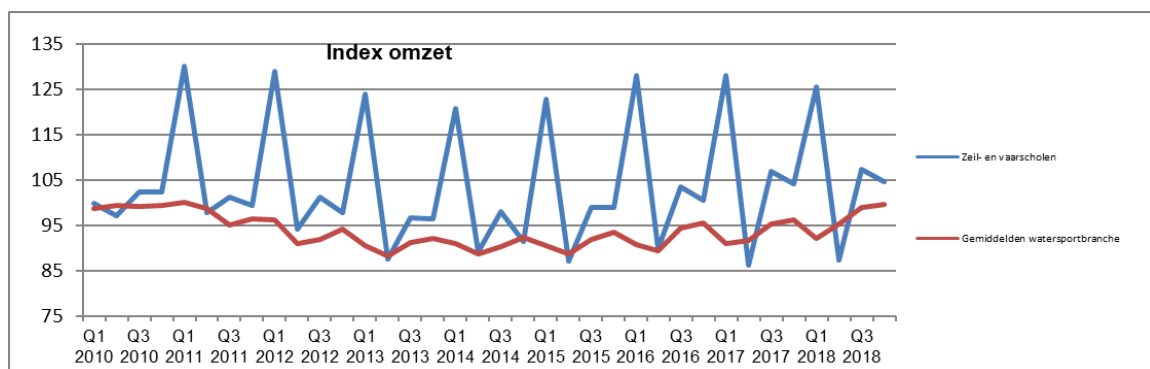
Gemiddeld komt de vaar- en zeilschool uit op plus 2,5% en staat de index nu op 110 punten (2008=100). Over heel 2018 werd een verbetering van 2% gemeld.

De omzet in dit kwartaal in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2017.

22% meld een daling, 44% houdt het stabiel. 34% meldt een lichte stijging.

De index stijgt met 0,6% en staat op 104,6 pnt (2008=100). Over heel 2018 werd gemeld dat er geen (0,1%) veranderingen zijn ten opzichte van 2017.

Prijsbeleid.

11% laat de prijzen zakken. 11% houdt de prijzen stabiel, de rest voert een meest matige stijging door.

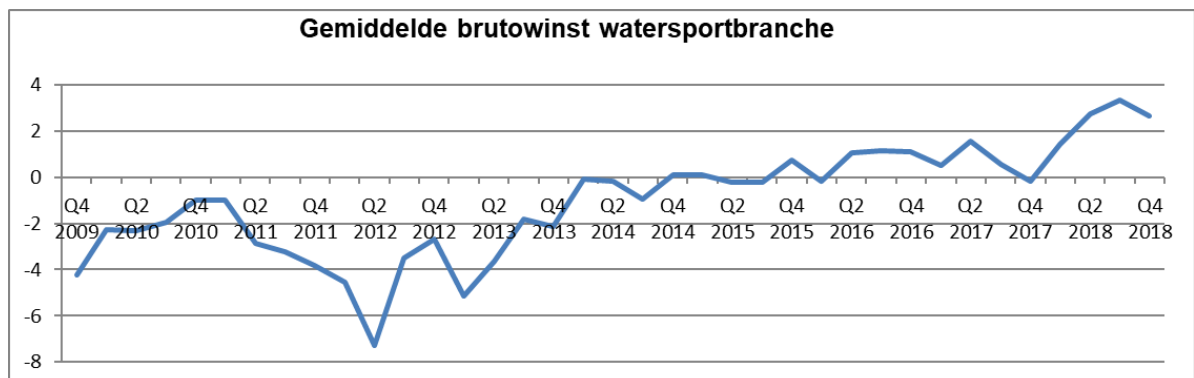
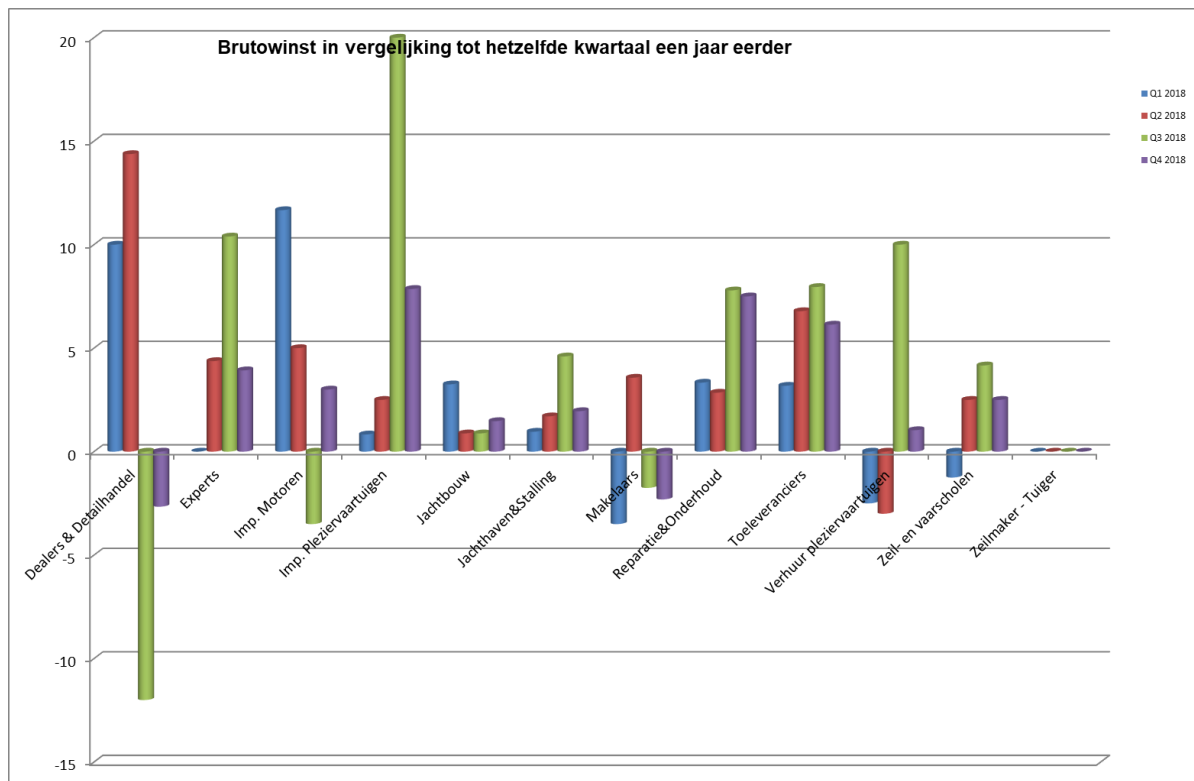
Wat valt op?

De respondenten zijn verdeeld over omzet en brutowinst, en deze blijven achter bij de rest van de sector. De lange zomer heeft klaarblijkelijk geen invloed gehad op verbetering.

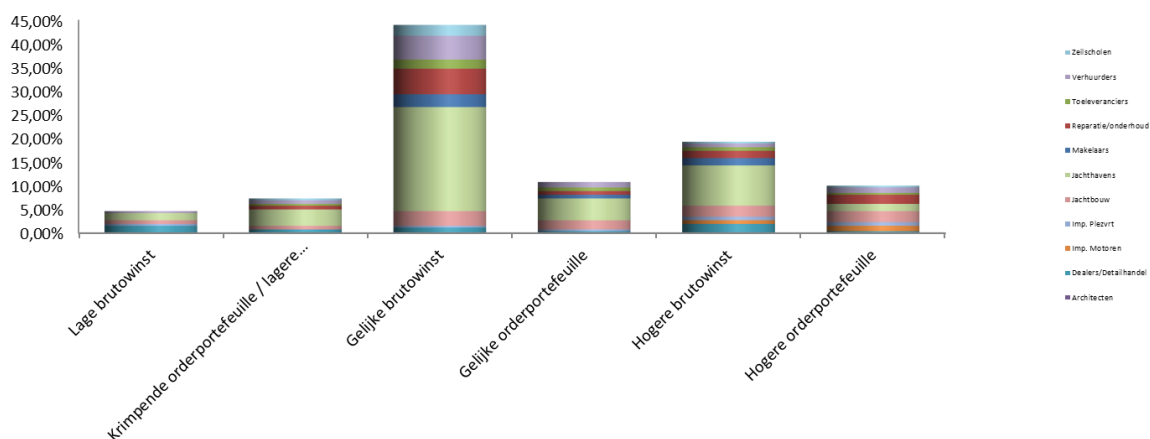
4. Tot Slot

HISWA Vereniging zal voorlopig de conjunctuurenquête elk kwartaal blijven uitzetten en rapporteren.

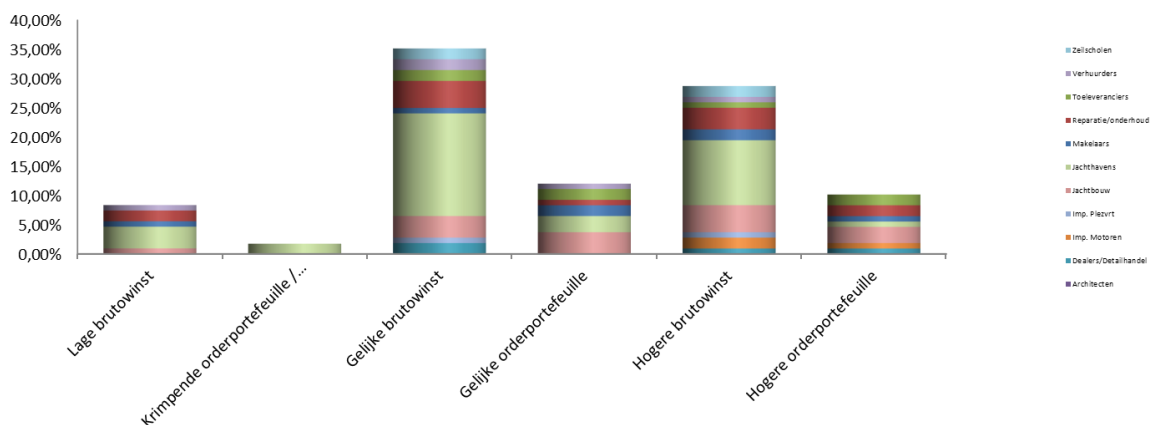
Bijlage grafieken

Wat is uw verwachting voor de komende 6 maanden t.o.v. 2017

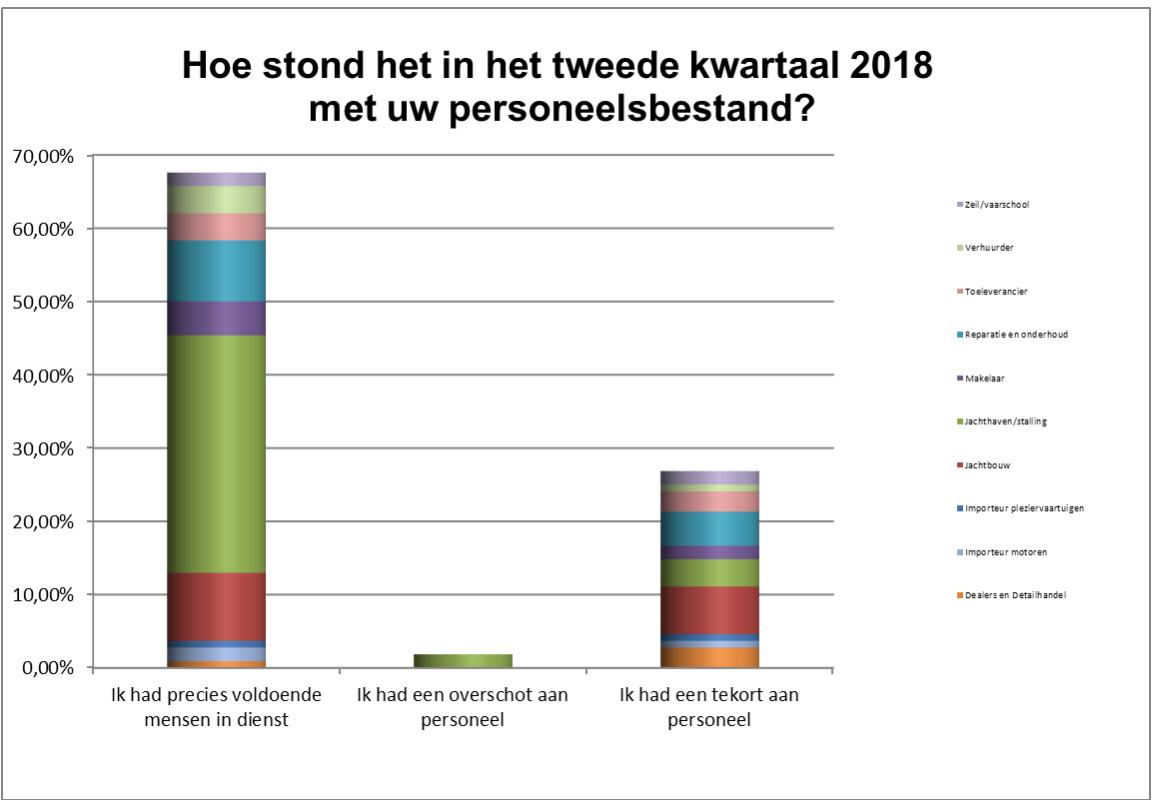

Wat is uw verwachting voor de komende 6 maanden t.o.v. 2017

Hoe stond het in het vierde kwartaal 2018 met uw personeelsbestand?

Personnel Status	Zelf/vaarschool	Verhuurder	Toeleverancier	Reparatie en onderhoud	Makelaar	Jachthaven/stalling	Jachtbouw	Importeur pleziervaartuigen	Importeur motoren	Dealers en Detailhandel
Ik had precies voldoende mensen in dienst	2.00%	18.00%	3.00%	7.00%	5.00%	38.00%	12.00%	2.00%	2.00%	3.00%
Ik had een overschot aan personeel	0.00%	2.00%	0.00%	0.00%	0.00%	1.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
Ik had een tekort aan personeel	0.00%	1.00%	0.00%	2.00%	1.00%	4.00%	5.00%	2.00%	1.00%	2.00%

[illegible]